

Motion

1976/77:1665

av herr **Palme m. fl.**

med anledning av propositionen 1976/77:150 med förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1977/78, m. m. (kompletteringsproposition)

Den internationella utvecklingen

Den internationella ekonomiska utvecklingen under hittills passerade delar av 1977 har i allt väsentligt anslutit sig till den bild som tecknades i den socialdemokratiska partimotionen om den ekonomiska politiken från början av detta år. I jämförelse med bedömningarna i regeringens finansplan var vi något mera optimistiska om styrkan i den internationella konjunkturuppgången. Vi kan nu konstatera att regeringen i sin reviderade finansplan ändrat sin inställning från i januari och nu närmast anslutit sig till den uppfattning som vi redovisade då.

Grunden för vår något mera optiska syn i fråga om den ekonomiska utvecklingen var att vi bedömde det som sannolikt att den ekonomiska politiken i en del av de tongivande länderna skulle läggas om i en mera expansiv riktning. Sedan januari har också sådana åtgärder vidtagits i främst Förenta staterna, Japan och Förbundsrepubliken Tyskland. En ökning av hela OECD-områdets tillväxt med inemot 5 procent synes vara möjlig att uppnå för 1977. Världshandeln skulle också komma att öka i relativt snabb takt och med en profil som i stort sett överensstämmer med den som vi förutsade i början på året, nämligen med en acceleration under senare delen av 1977.

Det förtjänar dock att understrykas att inom ramen för denna totalt sett relativt positiva bild så är utvecklingen starkt splittrad. En betydande del av ökningen för hela länderområdet sammanhänger med den kraftiga uppgången i USA där BNP kan förutses komma att öka med 5–6 procent mellan 1976 och 1977. Även utvecklingen i Japan blir fortsatt positiv om än inte i samma grad som i USA. Tillväxten i de stora ECI-länderna förväntas däremot ligga på en något lägre nivå. I Tyskland kommer den sannolikt att ligga på mellan 4 och 5 procent, i Frankrike något lägre och i både Storbritannien och Italien kommer den sannolikt inte att uppgå till mer än 1 å 2 procent.

Den splittrade bilden återfinnes även i fråga om de nordiska ländernas utveckling. Norge fortsätter sin mycket snabba uppgång och kan beräknas öka sin BNP med 6 å 7 procent mellan 1976 och 1977 medan däremot BNP i Danmark sannolikt inte kommer att kunna öka med mer än 2 procent.

Ett sammanfattande uttryck för den splittrade utvecklingen får man genom att jämföra utvecklingen av hela OECD-områdets förväntade BNP-

ökning med den för Europa. Samtidigt som OECD-områdets totala ökning kan ligga uppmot 5 procent kommer ökningen i Europa att stanna på ungefär 3. Man kan fråga sig vad denna splittrade bild beror på. Den konjunkturutveckling som vi observerat under första hälften av sjuttioalet har snarast pekats på en tilltagande parallellitet i utvecklingen. Såväl uppgången 1972–1973 som den därefter följande kraftiga nedgången var i stort sett likartad i hela länderområdet. Den ökande internationella handeln och en alltmera långtgående, ekonomisk integration är nära till hands liggande förklaringar till denna ökade likhet i utvecklingen. Genom att kapacitetsutnyttjandet nu kommit ner på en mycket låg nivå har emellertid spridningseffekterna av en konjunkturuppgång inom OECD-området kommit att bli mindre. Den konjunkturuppgång som vi nu kan observera i Förenta staterna och som sannolikt kommer att förstärkas under loppet av 1977 kommer därför förmodligen inte förrän relativt sent att få ett genomslag på utvecklingen i Västeuropa. Dessutom har också efterfrågeökningarna i USA haft en sådan struktur att de inte i samma utsträckning som tidigare påverkat utvecklingen i vår del av världen. En stor del av lagerökningarna har exempelvis bestått av olja och oljeprodukter. De har därmed visserligen ökat importen och försvagat utrikeshandelsbalansen men detta har inte lett till någon större exportökning från Västeuropa. Vidare har bostadsinvesteringarnas mycket snabba ökning spelat en väsentlig roll för uppgången. Men dessa är i en betydande utsträckning en hemmamarknadsorienterad efterfrågekategori som inte får någon större direkt effekt på USA:s import. Den goda vinstsituationen och det successivt allt mindre kapacitetsöverskottet leder emellertid sannolikt till att uppgångstendenserna nu också sprider sig till näringslivets investeringar. Samtidigt har man anledning att räkna med en fortsatt uppgång på konsumtionsområdet. Bredden och styrkan i den amerikanska konjunkturuppgången har även föranlett administrationen att ta tillbaka en del av de avsedda stimulanserna för 1977. De kvarvarande delarna av stimulansprogrammet beräknas dock ha en avsevärd omfattning under återstående delar av 1977 och första halvåret 1978. Det finns därför all anledning att räkna med att konjunkturuppgången i USA kommer att bli stark och successivt alltmer påverka utvecklingen i Japan och Västeuropa.

Detta kan få en välgörande effekt på den ekonomiska politiken i en rad länder i Västeuropa. Denna politik lades om i en markant restriktiv riktning under loppet av 1976. Motiven härför var olika i de olika länderna. I vissa länder hade betalningsbalansproblemen blivit så akuta att en restriktiv – i vissa fall t. o. m. arbetslöshetsskapande – politik hade blivit nödvändig. I andra länder hade rädslan för en förnyad inflationsvåg motiverat omläggningen. Man kan inte utesluta att en betydande del av den uppbromsning i konjunkturuppgången som kunnat observeras under senare delen av 1976 sammanhänger med denna omläggning av den ekonomiska politiken. Gemensamt för länder både med och utan betalningsbalansproblem är att man kommer att i stor utsträckning låta den kommande uppgången bli "ex-

portledd", dvs. de expansiva tendenserna bör komma utifrån och inte skapas genom en inhemsk, expansiv politik. Med hänsyn till den strategiska roll som USA har i det ekonomiska förloppet inom OECD-området – både med hänsyn till sin stora andel av områdets totala ekonomiska aktivitet och med tanke på rent psykologiska faktorer – finns det anledning att räkna med att den kraftiga och alltmera säkerställda uppgången i USA kommer att frigöra en del länder från de ekonomisk-politiska blockeringar som nu gör sig gällande. Det bör emellertid i detta sammanhang också framhållas att en del västeuropeiska länder mycket väl skulle kunna expandera sin inhemska efterfrågan även en utländsk stimulans förutan. Det finns länder som ligger med betydande överskott i sin utrikeshandel redan vid nu gällande internationella konjunkturläge. Om även dessa länder inväntar en exportledd expansion kan resultatet bli en växande ojämnheter i fördelningen av bytesbalanserna inom OECD-området.

Redan i utgångsläget är fördelningen av områdets samlade underskott anmärkningsvärt ojämn. Det samlade underskottet kan för 1977 beräknas uppgå till inemot 25 miljarder dollar. Av detta faller ca 30 procent på enbart de nordiska länderna vilka svarar för endast ca 4 procent av områdets totala bruttonationalprodukt. Även länder som Frankrike och Canada bär en oproportionerligt stor andel av det beräknade bytesbalansunderskottet.

Detta är i betydande utsträckning en återspeglning av att vissa länder har fört en mera expansiv, sysselsättningsskapande politik än andra. Trots de uppgångar som registrerats i produktion och BNP ligger fortfarande arbetslösheten på en oacceptabelt hög nivå och kommer sannolikt att göra detta under en betydande tid framöver. Vid ett möte inom OECD antogs förra året en gemensam tillväxtstrategi för den ekonomiska utvecklingen fram till 1980. Ett viktigt led i denna strategi var att åstadkomma en stabil och jämn utveckling utan att denna skapade en ny våg av prisstegringar. Det finns i och för sig anledning att understryka vikten i denna målsättning. Men innebörden i OECD-strategin var att man inte skulle tillåta en snabbare tillväxt under åren fram till 1980 än att arbetslösheten fortfarande i hela länderområdet skulle komma att uppgå till ca 4 procent. Den allra senaste tidens utveckling gör det till och med sannolikt att detta skulle vara en för låg siffra.

Man kan inte utesluta tolkningen att bakom OECD-strategin ligger en värdering av ekonomisk-politiska mål med innebörd att inflationsbekämpningen har satts före skapandet av full sysselsättning.

Dessa frågor var föremål för behandling vid en konferens i Oslo under april månad 1977 med deltagande från de socialdemokratiska partierna och fackföreningarna i Västeuropa. I denna konferens enades man om att den ekonomiska politiken under de kommande åren skulle inriktas på att på nytt skapa full sysselsättning. De viktigaste inslagen i en strategi för att uppnå detta var

- en politik för att stimulera privata och offentliga investeringar för att

skapa full sysselsättning

- en mera välfärdsorienterad tillväxt
- en mera aktiv arbetsmarknadspolitik
- samarbete om fördelningen av betalningsöverskott och betalningsunderskott mellan länderna
- ett närmare samarbete mellan regeringarna om den ekonomiska politiken.

Konferensen föreslog också att OECD som ett alternativ till den tidigare nämnda strategin utarbetar en plan för full sysselsättning inom OECD-området 1980.

Med en sådan inriktning av politiken – där de selektiva och arbetsmarknadspolitiska åtgärderna spelar en central roll – bör det vara möjligt att förena de båda målsättningarna om en dämpning av inflationen och en eliminering av arbetslösheten. Det är socialdemokratins och fackföreningsrörelsens grundläggande uppfattning att dessa båda mål går att förena – de bör inte, som stundom kommer till uttryck i borgerliga regeringars uttalanden, spelas ut mot varandra. Man skapar då bara sociala spänningar och försvårar möjligheterna att förverkliga en lugn och stabil samhällsutveckling.

Det bör ankomma på vårt lands representanter i alla de internationella fora där vi medverkar att understryka vikten av att den fulla sysselsättningen snarast återupprättas och att detta sker med medel som undviker att driva på inflationen.

Utveckling under 1976

Den socialdemokratiska regeringens politik under den internationella lågkonjunkturen 1974–1976 har vunnit internationellt erkännande för sina framgångar. Vi lyckades då motverka effekten av den kraftigaste internationella konjunkturedgång som ägt rum sedan 1930-talet. Effekterna av oljeprisstegringen och av den kraftigt vikande exporten kunde framgångsrikt motverkas genom en expansion av den inhemska efterfrågan. Härigenom kunde vi bibehålla den fulla sysselsättningen och i motsats till många andra länder upprätthålla produktionen och inkomstutbildningen och därigenom även köpkraften hos hushållen och löntagarna.

Ett centralt led i den socialdemokratiska regeringens politik var att under denna internationella avmattningsperiod upprätthålla och förstärka exportindustriernas och de importkonkurrerande näringarnas produktionskapacitet och konkurrenskraft. Ett betydande stöd har därför utgått till näringslivets investeringar vilket medfört att vi under avmattningen lyckats öka de industriella investeringarna i motsats till praktiskt taget alla andra OECD-länder. Industrin har även erhållit ett omfattande stöd för en lagerproduktion som haft det dubbla syftet att både hålla uppe sysselsättningen inom främst exportindustrin och skapa framtida exportinkomster när väl dessa lager säljs

ut. Ett omfattande statligt stöd till arbetskraftens utbildning har även bidragit till att hålla arbetskraften kvar i industrisektorn och därigenom alltså även förbereda oss för den kommande, internationella konjunkturuppgången.

Dessa olika selektiva åtgärder – lagerstöd, investeringsfondsfrisläpp, utbildningsbidrag m. m. samt även expansionen inom den offentliga sektorn – har medfört att vi har kunnat hålla arbetslösheten ifrån oss och t. o. m. öka sysselsättningen. Mellan början av 1974 och slutet av 1976 har antalet sysselsatta personer stigit med inte mindre än 200 000 personer.

Under en stor del av året kom även utvecklingen att följa de prognoser som presenterades i den reviderade finansplanen i slutet av vårriksdagen 1976. Både den privata och den offentliga konsumtionen stod för en betydande del av efterfrågetillskotten. Samtidigt började emellertid exporten att öka och investeringarna hölls uppe inom stora delar av ekonomin – undantaget var främst bostadsinvesteringarna där den nedåtgående utvecklingen fortsatte. Under de allra sista månaderna av året försämrades emellertid den ekonomiska utvecklingen snabbt. Konsumentpriserna steg då kraftigt och medförde att vår tidigare relativt gynnsamma prisutveckling försämrades. Även utrikesbalansen försvagades. Vi hade visserligen tidigare under året legat på ett visst underskott i vårt handelsutbyte med utlandet men under de två sista månaderna av året kunde man observera mycket drastiska underskott – ca 1 miljard per månad. Den successiva åtstramning av statsfinanserna som hade genomförts med början under första delen av 1976 svängde också hastigt om och upplåningsbehovet växte kraftigt under de sista månaderna.

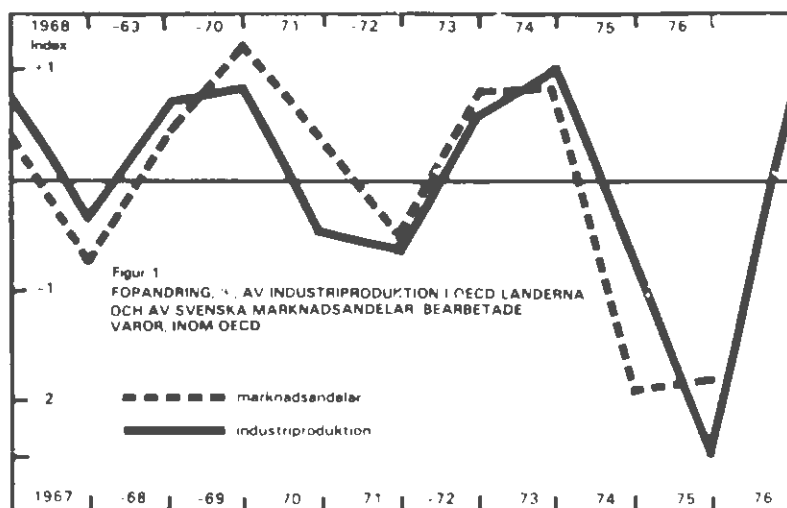
Det var under dessa månader som den borgerliga regeringen tappade greppet om den ekonomiska utvecklingen i Sverige. I stället för att snabbt ingripa mot den försämrade utrikeshandelsbalansen och mot den accelererande inflationen försvagade man redan i november samhällets möjligheter att bedriva en effektiv stabiliseringspolitik genom de förslag till en skatteomläggning för 1977 som man då framlade.

På samma sätt som skedde i budgetpropositionen från januari månad i år försöker regeringen att i kompletteringspropositionen lägga skulden för den uppkomna situationen på alltför snabba löneökningar under senare år. Dessa har enligt den borgerliga regeringen lett till en kraftig försämring av vårt konkurrensläge på såväl exportmarknaderna som gentemot importen vilket i sin tur medfört en svag exportutveckling och en kraftig, växande import. I den reviderade nationalbudgeten redovisas mycket detaljerade beräkningar över utvecklingen av marknadsandelar, relativa priser och lönekostnader vilka anses styrka hypotesen att den svenska lönekostnadsutvecklingen skulle vara den viktigaste förklaringsfaktorn bakom den utveckling vi registrerat på utrikeshandels område.

Beräkningstekniken och resultaten är i väsentliga delar likartade med vad som presenterats av Svenska arbetsgivareföreningen.

Som vi redan framhöll i vår motion 1976/77:1294 om den ekonomiska

politiken i januari i år är emellertid denna analys i väsentliga delar missledande och alltför ensidigt inriktad på lönekostnadernas roll. Den enligt vår mening väsentligaste faktorn till den svenska industrins marknadsutveckling under senare år har i första hand varit konjunkturutvecklingen och inte lönekostnadernas utveckling. Såsom framgår i bifogade figur 1, vilken grundar sig på en utredning utförd inom exportrådet, finns det ett stabilt samband mellan den svenska industrins marknadsutveckling och industriproduktionens utveckling inom OECD-området. Vi har alltså regelmässigt med en viss tidsförskjutning förlorat marknadsandelar under perioder med en vikande konjunkturutveckling – förluster som vi dock återtagit under konjunktursens uppgångsfas.

Källa: Svensk Export 2/77.

Figur 1. Den svenska industrins marknadsandel inom OECD samt OECD:s industriproduktion 1968–1976.

Bakom detta samband ligger förhållanden som t. ex. att investeringsvaruefterfrågan – där den svenska industrin har en relativt stark position – börjar accelerera först under ett sent stadium av konjunkturuppgången.

Denna mera långsiktiga analys pekar på att en av de viktigaste svagheter i ekonomidepartementets och Svenska arbetsgivareföreningens analyser är att man i stort sett har begränsat dessa till en mycket speciell konjunktursituation. Ett flertal viktiga slutsatser baseras enbart på utvecklingen under de tre åren 1974, 1975 och 1976 – i vissa fall endast på två av dessa år. Vi upprepar därför vår kritik mot dessa beräkningar från vår ekonomisk-politiska motion från januari i år och vidhåller vår uppfattning att dessa ensidiga analyser icke i sitt nuvarande skick kan läggas till grund för den ekonomiska politikens inriktning. Vi finner det anmärkningsvärt att trots

att finansutskottet pekat på detta någon närmare analys inte utförts av förhållandet att de svenska företagen i sin prispolitik på de internationella marknaderna uppenbarligen höjt sina försäljningspriser snabbare än vad lönekostnadsutvecklingen skulle motivera. Vi finner det även anmärkningsvärt att man fortfarande ensidigt behandlar färdigvaruexporten till OECD-området – man berör exempelvis inte de framgångar den svenska industrin haft på t. ex. OPEC-marknaderna. Vi anser fortfarande att ekonomidepartementet borde ha presenterat en fullständig bild av de olika ländernas marknadsandelsutveckling. Av denna framgår nämligen att det i huvudsak är Japan som har gjort de stora andelsvinsterna och att detta skett på praktiskt taget samtliga andra länders bekostnad.

Politik för en stark ekonomi

För socialdemokratin är den ekonomiska politikens grundläggande mål att skapa arbete och trygghet åt alla. Vi vägrar att acceptera en ökad arbetslöshet som ett medel i den ekonomiska politiken – vare sig det gäller att bekämpa inflationen eller åstadkomma balans i utrikeshandeln. Allas lika rätt till arbete och trygghet är för oss grunden för ett rättvist och jämlikt samhälle.

Vår politik i regeringsställning och vårt valprogram inför 1976 års val präglades av insikten att ett förverkligande av detta mål kräver en stark ekonomi. Det är endast i en stark ekonomi som man långsiktigt kan förverkliga en full sysselsättning. Det är endast i den starka ekonomin som man kan ge medborgarna den ekonomiska trygghet som alltid varit ett ledmotiv i vår politik. Det är endast i kraft av en stark ekonomi som ett land kan hävda sitt ekonomiska oberoende och självständigt förverkliga de egna ekonomisk-politiska målen.

Den kraftiga internationella lågkonjunkturen under senare år har utsatt vårt land för stora påfrestningar. Den vikande världshandeln ledde till en minskad avsättning för svensk export och en hårdnande internationell konkurrens. Den kraftiga oljeprisstegringen medförde även en fördyring av vår import på ca 8 miljarder kronor. Mycket tack vare den förstärkning som vår utrikesbalans och valutareserv undergått under åren närmast före oljekrisen stod vi emellertid väl rustade inför den internationella lågkonjunkturen och vi kunde genom en kraftfull ekonomisk politik även motverka dess genomslag på vår egen ekonomi. Genom statliga stödåtgärder hölls produktionen i gång, investeringsaktiviteten främjades och industrins kapacitet byggdes ut samtidigt som arbetsmiljön kraftigt förbättrades.

Denna expansiva politik, som det förelåg ett brett stöd för i riksdagen, nödvändiggjorde emellertid en begränsad internationell upplåning. Hade vi valt att i stället omedelbart anpassa oss till de kraftigt ökade oljepriserna och den svaga internationella efterfrågan hade detta ofrånkomligen lett till en ökad arbetslöshet och en lägre takt i produktion och inkomstbildning.

Men detta skulle i sin tur ha lett till att landet stått sämre rustat inför framtiden. Man skulle då ha slagit ut arbetskraft och lagt ner produktionsenheter som vi väl skulle komma att behöva när den internationella konjunkturen normaliserades och vi på nytt skulle försöka komma tillbaka till ett läge med balans i våra utrikesaffärer. Under lågkonjunkturen fick därför exportindustrin stöd för lagerproduktion. Investeringarna stimulerades och företagen fick ett omfattande stöd för att ordna yrkesutbildning för arbetare och tjänstemän. Vidare reserverades kapitalmarknaden i stor utsträckning för företagens investeringar. Den internationella upplåning som vi gjorde under 1974 och 1975 och som i allt väsentligt skedde genom företagssektorn hade alltså till en betydande del en motsvarighet i en lageruppbbyggnad och i en kapacitetsförstärkning inom exportnäringarna.

Återhämtningen av den internationella konjunkturen föranledde den socialdemokratiska regeringen att successivt under loppet av 1976 lägga om den ekonomiska politiken i en alltmer restriktiv riktning. Den internationella återhämtningen var visserligen inte särskilt stark. Den byggde i stor utsträckning på ett omslag av lagerefterfrågan. Men den var likväl av en sådan styrka att den ekonomiska politiken under 1976 måste inriktas på att minska budgetunderskottet och statens lånebehov för att förbättra vår utrikesbalans och minska vårt beroende av en internationell upplåning. De borgerliga partierna ville emellertid inte i sin politik ansluta sig till denna uppläggning. Tvärtom arbetade man under vårriksdagen 1976 med överbud som låg på storleksordningen 7–10 miljarder i jämförelse med den socialdemokratiska regeringens alternativ. Vi kan nu i efterhand konstatera att ett genomförande av de förslag som den dåvarande, borgerliga oppositionen framlade under denna period skulle fått katastrofala verkningar för den svenska ekonomins utveckling.

Samma situation återfanns även under valrörelsen då de borgerliga partierna drev en rad krav på t. ex. skattepolitikens och familjepolitikens område, som inte var förenliga med en bibehållen stark ekonomi för vårt land. Gång på gång försökte det socialdemokratiska partiets representanter att i valrörelsen framhålla att ett förverkligande av de borgerliga partiernas överbud från våren 1976 och lättsinniga löften i valrörelsen skulle få som enda resultat en ytterligare ökad internationell upplåning och en försvagad konkurrenskraft. I stället borde politiken inriktas på att med bibehållen full sysselsättning skapa utrymme för en ökad exportproduktion och en förbättrad utrikeshandelsbalans.

Denna politik har vi även fullföljt i oppositionsställning. Detta fick sitt första uttryck i den motion (1976/77:25) som vi lade fram med anledning av regeringens proposition (1976/77:42) om skatteomläggningen 1977. Regeringsförslaget innebar dels att man rev upp den överenskommelse om skatteomläggningen och den därtill hörande avgiftsfinansieringen som den socialdemokratiska regeringen hade träffat med de stora löntagarorganisationerna. Dels innebar den en extra skattesänkning i förhållande till det

tidigare socialdemokratiska förslaget åt högre inkomstagare samt olika företagargrupper. Dels innebar den även att man endast finansierade hälften av den med omläggningen förenade kostnaden. Vi pekade på att den av regeringen föreslagna skatteomläggningen rubbade en känslig fördelningspolitisk balans som fanns i den socialdemokratiska regeringens tidigare förslag. De fackliga företrädarna för låginkomstagare måste nu i stället avtalsvägen kompensera sina medlemmar för den förändring i den fördelningspolitiska profil som regeringsförslaget innebar, vilket i sin tur sannolikt skulle medföra att kostnadsstegringen blir större för ekonomin i dess helhet än vad som skulle följa av det socialdemokratiska förslaget. Dessutom pekade vi på att regeringens skatteförslag skulle leda till en svagare budgetutveckling. Detta skulle leda till en kraftigare ökning av den inhemska köpkraften i ett ekonomiskt läge då den ekonomiska politiken snarare måste inriktas på att dämpa denna – dels för att förbättra vår utrikeshandelsbalans, dels för att dämpa prisstegringarna. Vi förutskickade också att om inte regeringen snarast vidtog åtgärder för att förbättra den statsfinansiella situationen så skulle man sedermera få återkomma med förslag om höjningar av de indirekta skatterna som skulle tillföra statskassan de nödvändiga inkomsterna.

Vi fullföljde vår oppositionspolitik under januari månad i den motion (1976/77:1294) som då framlades om den ekonomiska politiken. I denna motion tog vi bestämt avstånd från den borgerliga regeringens politik som ofrånkomligen måste leda till en kraftig ökning av Sveriges internationella skuldsättning. Vi erinrade i motionen att en bred majoritet inom riksdagen så sent som under våren 1976 anslöt sig till den socialdemokratiska regeringens förslag att den ekonomiska politiken under återstoden av 1970-talet borde inriktas på att uppnå balans i vårt lands utrikeshandel fram till 1980. I stället för att ålägga sig själv en nödvändig finanspolitisk restriktivitet lade regeringen i finansplanen ansvaret för den ekonomiska utvecklingen på lönekostnaderna och alltså därigenom på löntagarna och deras organisationer. I själva verket var det den borgerliga regeringens försvagning av finanspolitiken och den kraftiga likviditetspåspädningen som medförde risker för snabba pris- och kostnadsstegringar. I vår motion tog vi därför bestämt avstånd från den borgerliga regeringens försök att inte själv ta ansvar för den ekonomiska politiken.

I vår motion krävde vi att den ekonomiska politiken under den kommande perioden skulle kännetecknas av en i jämförelse med regeringsförslaget betydligt större restriktivitet. En åtstramning av finanspolitiken var nödvändig för att bytesbalansens underskott skulle kunna reduceras och styrkan i den svenska ekonomin bevaras. Det var endast därigenom som vi skulle kunna förverkliga målet arbete åt alla, värna den sociala tryggheten och på sikt ånyo återvinna balansen i vår utrikeshandel. I vårt budgetalternativ föreslog vi åtgärder som skulle leda till ett förverkligande av dessa olika mål. Politiken skulle ge utrymme för en snabbare produktionsökning och en bättre sys-

selsättningsutveckling inom industrin via en gynnsammare utveckling av utrikeshandeln. Vi räknade med att underskottet härigenom skulle kunna bli ca 3 miljarder lägre än vad regeringens politik skulle leda till. De olika förslagen till inkomstförstärkningar och besparingar i statens budget skulle minska budgetunderskottet i jämförelse med de förslag som regeringen hade framlagt med ca 5 miljarder kronor.

Såväl den allmänna inriktningen av politiken som alla de olika, enskilda förslagen har emellertid konsekvent avvisats av den borgerliga majoriteten i riksdagen. Så sent som den 9 mars i år försvarade man i riksdagen sin budget. Samtidigt framstod det som allt klarare att om man hade fullföljt den socialdemokratiska regeringens ekonomiska politik och följt den inriktning av denna politik som vi förespråkade i oppositionsställning så skulle vårt lands ekonomiska läge ha varit klart bättre. Genom att den borgerliga regeringen redan från början förlorade greppet om den ekonomiska utvecklingen befinner vi oss nu i en situation där stora löntagargrupper enligt regeringens egen bedömning kommer att få vidkännas en sänkt standard samtidigt som vår utrikeshandel försvagas och priserna skjuter i höjden. En mer ansvarsfull politik skulle ha lett till en klart lägre prisstegring och därigenom även en bättre realinkomstutveckling för hushållen. Om det socialdemokratiska skatteförslaget hade genomförts kan man räkna med att väsentligt bättre förutsättningar funnits för en avtalsuppgörelse, som tillgodosett både löntagarnas intressen och samhällsekonomiska krav på stabilitet. Den osäkerhet som nu skapats har fått konsekvenser för både vår utrikeshandel och för investeringsverksamheten. Den borgerliga regeringen bär ett betydande ansvar för detta genom att man rev upp den skatteöverskommelse som den tidigare socialdemokratiska regeringen hade träffat med de stora löntagarorganisationerna. Den borgerliga regeringens passiva acceptering av den kraftigt ökade prisstegringen är även en faktor som haft negativa effekter på avtalsrörelsens utveckling.

Den borgerliga regeringens reviderade budgetförslag

I början av april månad i år hade situationen blivit så tillspetsad att den borgerliga regeringen då fann sig föranlåten att framlägga ett så kallat åtstramningspaket. Detta bestod av tre delar, dels en 6-procentig nedskrivning av den svenska kronans värde i förhållande till D-marken, dels en höjning av mervärdesskatten med cirka 3 procentenheter från och med den 1 juni 1977, dels införande av en 15-procentig avgift på allt oprioriterat byggande från och med den 15 maj 1977. Historiskt sett representerar denna åtgärd en nästan unik brist på konsekvens i det politiska handlandet. Mindre än en månad efter det att man i riksdagen drivit igenom ett ekonomiskt-politiskt ställningstagande som innebar en kraftigt expansionistisk ekonomisk politik lägger man fram förslag om åtgärder som framstår som en fullständig motsats till det tidigare beslutet. I och för sig skulle detta kunna vara motiverat

om en mycket dramatisk förändring ägt rum i de ekonomiska bedömningarna. Men detta är ingalunda fallet. Visserligen har regeringen något justerat upp sin bedömning av den internationella konjunkturen. Men detta innebär att man i stort sett accepterat den konjunkturbedömning som redovisades i den socialdemokratiska partimotionen om den ekonomiska politiken redan i januari månad 1977 och som man vid finansdebatten den 9 mars reste betydande invändningar emot. Man kan med andra ord inte peka på att någon ny omständighet tillkommit – annat än att man nu redovisar en mindre uppjustering av sin konjunkturbedömning.

Det är två egenskaper som först och främst utmärker regeringens nya inriktning av den ekonomiska politiken, nämligen för det första att man arbetar med en accelererad inflation som ett viktigt ekonomiskt-politiskt medel, för det andra att man vid utformningen av sin restriktiva ekonomiska politik bortser från de fördelningspolitiska konsekvenserna. Redan innan regeringen framlade sitt åtstramningspaket hade prisutsikterna för 1977 starkt försämrats. Prisstegringen under det första kvartalet låg klart över den bedömning som redovisats i regeringens finansplan från januari månad – trots att något nytt avtal ännu inte träffats för arbetsmarknaden och några lönekostnadsökningar ännu inte behövt inkalkyleras i varornas priser. Särskilt oroväckande var den starka prisstegringen på dagligvaror vilka erfarenhetsmässigt sett slår kraftigare på låginkomsttagarnas konsumtion. Såsom redan tidigare framhållits är det i första hand regeringens allmänt inflationistiska politik med stora budgetunderskott och en stark likviditetsuppladdning som gett upphov till denna ökande inflation. Men regeringens slapphet i fråga om den allmänna prisövervakningen har även bidragit till den uppkomna situationen. Det framstår nu som klart att företagen har ökat sina marginaler och gjort detta innan några nya avtal slutits om lönerna för 1977 och utan att några väsentligare ändringar inträffat på det internationella prisområdet. Den ofrånkomliga konsekvensen blir därför att denna accelererade inflation resulterat i en inkomstöverföring från löntagarna och hushållen till företagen.

Regeringens nya ekonomisk-politiska åtgärder kommer att leda till en ytterligare acceleration av inflationen. Helårseffekten på konsumentprisindex av mervärdeskattehöjningen kan uppskattas till inemot 2 procent. Det är svårare att uppskatta effekten av nedskrivningen av den svenska kronans kurs men helårseffekten på konsumentprisindex bör vara av samma storleksordning som den som mervärdeskatten ger upphov till. Till följd av att åtgärderna inte hinner få fullt genomslag under kalenderåret 1977 blir effekterna på konsumentprisindex för detta år lägre. Den sammanlagda effekten av devalveringen och mervärdeskattehöjningen kan beräknas höja konsumentprisnivån med mellan 2 och 3 procent mellan helårsgenomsnittet för 1976 och 1977. Detta leder i sin tur till att man nu har anledning att räkna med att prisnivån kommer att stiga med 11 å 12 procent mellan 1976 och 1977, dvs. nära nog dubbelt så snabbt som regeringen angav i

sin finansplan från januari i år.

Denna väsentligen snabbare prisstegring kommer att få en betydande kontraktiv effekt på hushållens köpkraft. Genom skatteomläggningen kommer visserligen hushållen att få en köpkraftsförstärkning under första delen av 1977. De försämrade prisutsikterna medför emellertid en klar risk för en kraftig nedgång av den privata konsumtionen under senare delen av detta år. Detta skulle i så fall inträffa innan man ännu hunnit få några mera påtagliga ökningar av arbetskraftsefterfrågan från exportindustrierna. Innebörden av regeringens nya ekonomiska politik är således att den med stor sannolikhet kommer att leda till en ökad arbetslöshet under senare delen av 1977. Till samma slutsats har även en rad andra ekonomiska bedömare kommit.

Samtidigt har devalveringen bidragit till en ytterligare försämring av den svenska utrikeshandelsbalansen, vilket i sin tur kommer att leda till ett ytterligare ökat upplåningsbehov. Detta sammanhänger med att kostnaderna för importen – räknat i svenska kronor – stiger med den effektiva devalveringens belopp samtidigt som intäkterna från exporten sjunker i motsvarande mån. Nu kan det visserligen hävdas att en devalverings positiva effekter på handels- och bytesbalans först visar sig med en viss fördröjning – när exportföretagen hunnit justera ner sina priser på världsmarknaden för att därigenom öka sin konkurrenskraft. Med en förutsättning för att denna effekt skall komma till stånd är att exportföretagen verkligen utnyttjar de möjligheter som devalveringen ger dem att sänka priserna. Enligt en inom statens pris- och kartellnämnd utförd undersökning har emellertid de svenska exportföretagen på något undantag när valt att ligga kvar med sina tidigare priser. Detta innebär att devalveringen inte kommer att förstärka de svenska exportnäringarnas konkurrenskraft utan får som enda effekt att vinsterna ökar inom dessa näringar. Devalveringen får då i första hand en inkomstomfördelande effekt. De ökade importpriserna får bäras av hushållen och leder till en relativt sett minskad levnadsstandard samtidigt som exportföretagen kan ta hem ökade vinster från sin försäljning. Vi socialdemokrater tar därför avstånd från en politik som har dessa konsekvenser. Den försämrar vår utrikeshalans och den leder till en inkomstomfördelning från löntagare och hushåll till företagen.

Genom ryckigheten och planlösheten i regeringens ekonomiska politik har man på kort tid lyckats skapa en situation som innebär en kraftigt accelererad inflation, en starkt försämrad utrikeshandelsbalans samt påtagliga risker för arbetslöshet. Den svenska ekonomin är visserligen i grunden stark. En internationell konjunkturuppgång kommer att lösa en del av dagens problem. Men genom regeringens misstag i den ekonomiska politiken kommer såväl hushåll som företag att utsättas för onödiga påfrestningar under de kommande åren.

Vår inriktning av den ekonomiska politiken

I vår motion om den ekonomiska politiken (1976/77:1294) från januari månad 1977 framlade vi förslag till riktlinjer för den ekonomiska politiken som innebar en i jämförelse med det dåvarande regeringsförslaget betydligt större restriktivitet. Åtstramningen, som innebar ett ca 5 miljarder kronor lägre budgetunderskott, åstadkoms genom både inkomstförstärkningar och besparingar. En väsentlig del av inkomstförstärkningen åstadkoms genom förslag om att arbetsgivaravgiften skulle höjas i en utsträckning som svarade mot 1,5 procent på lönesumman för 1977. Vi kunde här åberopa den tidigare överenskommelse som den socialdemokratiska regeringen hade träffat med de stora löntagarorganisationerna med innebörd att dessa skulle beakta denna höjning av arbetsgivaravgiften under avtalsarbetet 1977.

I bilaga 2 till regeringens kompletteringsproposition förs ett resonemang om effekterna av en höjning av arbetsgivaravgifterna i jämförelse med en höjning av exempelvis mervärdeskatten. Det resonemanget leder fram till en slutsats att de fördelningspolitiska effekterna vid en höjning av mervärdeskatten skulle vara gynnsammare än en motsvarande höjning av arbetsgivaravgifterna. Flera olika invändningar kan emellertid riktas mot detta avsnitt. De hypotetiska räkneexempel som redovisas är vilseledande. De tar inte hänsyn till att de höjningar av arbetsgivaravgiften som genomförts senare år har varit kopplade till en omläggning av den direkta skatten som haft en för de lägre inkomsttagarna mycket gynnsam fördelningspolitisk profil. Resonemanget har inte heller beaktat att de senare årens höjning av arbetsgivaravgifterna kunnat läggas till grund för avtalsarbetet, vilket inte kunnat ske med den mervärdeskattehöjning som föreslogs av regeringen i april 1977, efter det att avtalsbuden lagts. I vår motion från januari ang. den ekonomiska politiken framhöll vi:

Det är i detta sammanhang också av stor betydelse att vår åtstramning av finanspolitiken främst åstadkommes genom en höjning av arbetsgivaravgifterna. Deras samband med lönekostnadshöjningarna i övrigt gör att de fördelningspolitiska effekterna kan bedömas långt säkrare och därmed lättare passas in i lönepolitiken än om andra indirekta skatter höjs i motsvarande mån.

Vi vidhåller vår uppfattning att arbetsgivaravgifterna i dagens läge är ett bättre medel att förstärka finanspolitiken än mervärdeskatten. Eftersom dessa avgifter kan beaktas i avtalsrörelsen, kan de ge resultat som ur fördelningssynpunkt är klart bättre än de som uppstår på grund av höjd mervärdeskatt. Under samma förutsättning är arbetsgivaravgiften ett bidrag till en stabilisering av pris- och kostnadsläget, medan momsen ökar prisstegringstakten.

När vi framlade våra förslag om den ekonomiska politikens inriktning i januari fanns det fortfarande möjligheter att väga in en höjning av arbetsgivaravgiften i avtalsarbetet för 1977. Förhandlingarna har nu hunnit

föras så långt att denna möjlighet inte längre föreligger. Vi föreslår därför att arbetsgivaravgiftshöjningen skall träda i kraft först fr. o. m. den 1 januari 1978. Detta är visserligen ett år för vilket redan nu en del inteckningar gjorts i löneökningstrymmet för bl. a. den femte semesterveckan och en ökning av sjukförsäkringsavgifterna. Å andra sidan bör detta likväl vara att föredra framför en mervärdeskattehöjning insatt under juni månad 1977. Denna kommer sannolikt att leda till realinkomstminskningar under andra halvåret 1977 för stora grupper av löntagare. Även konjunkturpolitiskt sett är det mycket som talar för att mervärdeskattehöjningen kommer olyckligt. Den accelererade inflationen i kombination med effekten av devalveringen och mervärdeskattehöjningen leder med stor sannolikhet till en så kraftig dämpning av den samlade efterfrågan att en ökad arbetslöshet inte kan undgås under senare delen av detta år. Om man avstår från mervärdeskattehöjningen och i stället höjer arbetsgivaravgifterna per den 1 januari 1978, blir finanspolitiken bättre anpassad till den konjunkturutveckling som nu kan förutses.

I regeringens budgetproposition från i januari i år hade man under anslaget oförutsedda utgifter inräknat medel för en indexreglering av skatteskalorna fr. o. m. den 1 januari 1978. I vårt alternativa budgetförslag hävdade vi att justeringar av skatteskalorna i princip bör finansieras genom kompenserande inkomstförstärkningar varför vi räknade ner detta anslag med det belopp som reserverats för detta ändamål. Sedan dess har emellertid 1972 års skatteutredning framlagt ett detaljerat förslag till en indexreglering av skatteskalorna. Förslaget är enligt utredningens borgerliga majoritet den enda tänkbara utformningen av en indexreglering. Varje annan lösning innebär att man gör avsteg från den tanke som ligger bakom principen. Vi har därför nu fått bättre möjligheter att beräkna den statsfinansiella effekten av en indexreglering av skatteskalorna fr. o. m. årsskiftet 1977-1978. Avgörande för denna kostnad är utvecklingen av konsumentprisindex för den 12-månadersperiod som slutar i september månad året innan omläggningen avses äga rum. Det torde nu vara helt klart att uppgången av konsumentprisindex för den ifrågavarande perioden kommer att bli minst 10 procent. Kostnaden för en genomförd indexreglering kommer i så fall – inklusive den kompensation till kommunerna för bortfall av skatteunderlag som den leder till – att uppgå till inemot 4,5 miljarder kr. Samhällsekonomiskt sett kommer hälften av denna kostnad dvs. drygt 2 miljarder kr. att uppstå under första halvåret 1978.

Enligt vår mening bör förslaget om indexreglering av skatteskalorna icke genomföras. En rad olika skäl talar mot detta system. Ett genomförande av en indexreglering innebär att de fördelningspolitiska orättvisorna förstärks, att våra möjligheter att föra en effektiv stabiliseringspolitik försvåras, att inflationen påskyndas samt – inte minst viktigt – att statsfinanserna försvagas i en utsträckning som i dagens läge icke kan accepteras.

Vi anser att effekterna av inflationen på skatteskalorna i stället bör beaktas

genom återkommande skatteomläggningar. Därvid bör hänsyn inte endast tas till prisstegringstakten för en passerad period utan alla de omständigheter som föreligger i det då rådande läget bör vägas in.

De fördelningspolitiska effekterna av en indexreglering blir särskilt utmanande om den finansieras genom höjningen av mervärdeskatten. Sett över en längre period framstår den av regeringen föreslagna mervärdeskattehöjningen som ett sätt att tillföra statskassan de medel som ofrånkomligen krävs för att genomföra indexregleringen. De statsfinansiella perspektiv som redovisas i den långtidsbudget som fogats som en bilaga till det reviderade budgetförslaget ger klart vid handen att nya inkomstförstärkningar måste vidtas om statens intäktsbortfall på grund av indexregleringen skall kompenseras. Regeringen har uppenbarligen valt taktiken att inte presentera kostnaderna för indexregleringen i dess rätta sammanhang nämligen när beslut om denna reglering tas. I stället avser man att täcka en del av kostnaden genom den mervärdeskattehöjning som föreslagits i proposition 1976/77:144 – en annan del av finansieringen kommer med stor sannolikhet att tas ut under 1978 och då också i form av en höjning av de indirekta skatterna. Men det samlade resultatet av dessa olika omläggningar kan ändå inte döljas: det blir en kraftig och snabb överflyttning av skattebördan från höginkomsttagare till låg- och medelinkomsttagare. Därför säger vi socialdemokrater nej till såväl mervärdeskattehöjningen som den indexreglering av skatteskalorna som mervärdeskattehöjningen avses finansiera.

Övriga delar av vårt budgetförslag redovisas i ett följande avsnitt. Sammantaget leder de olika förslagen till att vi kan redovisa ett budgetunderskott för 1977/78 som är inemot 2 miljarder lägre än det som den borgerliga regeringen föreslagit. Detta innebär att vi föreslår en längre gående åtstramning av den inhemska efterfrågan än vad regeringen föreslagit. I ett väsentligt avseende skiljer den sig emellertid från de borgerliga förslagen. Huvuddelen av vår åtstramning sätts in först under första delen av år 1978. Då har man all anledning att räkna med att den internationella högkonjunkturen har börjat få ett genomslag på den svenska exportindustrins arbetskrafts-efterfrågan. Då bör arbetsmarknaden tåla att vår inhemska efterfrågan utvecklar sig i en långsammare takt. Då kan vi även räkna med att den totala produktionen ökar snabbare än vad som nu framstår som sannolikt för 1977. Med vårt budgetalternativ bör man kunna åstadkomma en väsentligen bättre balanserad utvecklingsbild än vad som följer av det borgerliga förslaget. Vårt alternativ leder till en klart lägre prisstegring och en fortsatt väl hävdad sysselsättning. Vårt alternativ ger även samhället de resurser som behövs för att med kraft kunna möta problemen på arbetsmarknaden – såväl de strukturproblem som vi har anledning räkna med för relativt lång tid framöver som de mera allmänna problem som skulle följa om den internationella konjunkturutvecklingen mot förmodan skulle bli svag.

Det borgerliga alternativet däremot driver på inflationen, försämrar vår

utrikeshandelsbalans och leder till klara risker för en ökad arbetslöshet under senare delen av 1977 – en arbetslöshet som man inte kommer att kunna möta med samma kraftfulla åtgärder som den socialdemokratiska politikens.

Den ekonomiska utvecklingen under 1977

Den bild över den ekonomiska utvecklingen under 1977 som regeringen presenterar i sin kompletteringsproposition är i väsentliga delar sämre än den som redovisades i budgetpropositionen från i januari. Produktionsökningen blir lägre, investeringstakten inom industrin är drastiskt vikande, hushållens inkomstutveckling sämre och därmed också takten i den privata konsumtionens ökning lägre, prisstegringen markant högre samt underskottet i bytesbalansen större. En väsentlig del av förklaringen till denna sämre utvecklingsbild för 1977 finns att söka i den accelererade inflationen. Den drar ner hushållens disponibla inkomster i en utsträckning som gjort det nödvändigt för regeringen att förutsätta en minskning av sparkvoten för att den redovisade ökningen på 1,7 procent i privat konsumtion skulle komma till stånd. Men denna minskning av sparbenägenheten, som utgör en strategisk förutsättning för regeringens konsumtionsprognos, förefaller att vara byggd på mycket lös grund. Man har snarare anledning att mot bakgrunden av det ekonomiska läget förvänta sig ett motsatt beteende från hushållssektorns sida. Det finns anledning att erinra om att hushållen under 1971, då avtalssituationen i vissa delar påminner om den vi för närvarande upplever, ökade sin sparkvot mycket kraftigt – så kraftigt att den privata konsumtionen i fasta priser minskade i förhållande till 1970. Tar man dessutom också häyn till att regeringens prisprognos sannolikt är tilltagen i underkant så framstår den privata konsumtionsprognosen som ännu mera osäker. Det behövs endast att konsumentpriserna ökar med ett par procent mera än vad regeringen förutsatt för att uppgången i privat konsumtion skall förbytas i en nedgång.

Det är mot denna bakgrund som vi har ansett att regeringens förslag om en höjning av mervärdeskatten fr. o. m. juni månad 1977 vara stabiliseringspolitiskt sett klart olämpligt. Det kommer att få negativa effekter på sysselsättningen inom såväl varudistribution som tillverkningsindustrin. Men detta kommer att inträffa innan den förutsedda ökningen av exporten hunnit få några effekter på arbetskraftsefterfrågan. I vårt alternativ läggs i stället huvuddelen av den åtstramande effekten på första halvåret 1978. Vårt alternativ kommer alltså att leda till en lägre konsumentprisstegring och en högre real disponibel inkomst än den som regeringen har förutsatt. Genom vår politik behöver man inte löpa risken att få så kraftiga kastningar i den inhemska efterfrågan som ett förverkligande av regeringens ryckiga politik skulle leda till. Samtidigt tryggar vi en bättre sysselsättningsutveckling.

Den offentliga konsumtionen beräknas fortfarande utgöra ett expansivt

element i efterfrågebilden. Regeringen har emellertid på en väsentlig punkt reviderat sin bedömning från i januari och det gäller uppfattningen om kommunernas ekonomi. I januari förutsatte man att en mycket kraftig förbättring skulle äga rum i kommunernas finansiella sparande mellan 1976 och 1977. Det har redan tidigare påpekats att regeringen gjort sig skyldig till en allvarlig felbedömning och omfattande felräkningar vid sin analys i budgetpropositionen av kommunernas ekonomi. Den bild man presenterade var alldeles för ljus – i realiteten kommer ett stort antal kommuner att brottas med betydande problem inte bara under 1977 utan även under 1978.

I viss utsträckning har alltså regeringen tagit lärdom av kritiken på denna punkt. Men troligen presenterar man fortfarande en alltför optimistisk bild av den kommunala verksamhetens utveckling under det innevarande året. Man synes genomgående ha räknat med låga tal för kostnads- och löneökningarna. Utgifterna blir därför sannolikt större till följd av i första hand en högre pris- och kostnadsstegring. På investeringssidan har man sannolikt anledning att räkna med att den ökade inflationen får som effekt både en ökad kostnad och en något lägre volym. Sammantaget synes regeringen ha överskattat kommunernas finansiella sparande med i varje fall 1 miljard kronor.

I detta sammanhang vill vi även rikta uppmärksamheten på det förhållandet att regeringen uppenbarligen inte i sitt budgetförslag inräknat några särskilda medel för en förstärkning av den kommunala sektorns ekonomi – trots att olika talesmän för regeringen uttalat sig för att en sådan förstärkning bör utgå för de kommande åren. Vi vill i detta sammanhang peka på det utsatta läge som vissa kommuner befinner sig i. Vi har under senare år fått en alltmera segregerad bostadsbebyggelse som lett till att klyftorna mellan kommunerna i fråga om inkomstunderlag vuxit kraftigt. Samtidigt är emellertid behoven av kommunal service minst lika uttalade om inte större i kommuner med låg skattekraft som för att tillgodose dessa behov tvingats höja sin kommunalskatt kraftigt. Vi anser det viktigt att dessa kommuner ges ekonomiska möjligheter att möta de stora problem som de nu står inför.

Utvecklingen på investeringsområdet anser vi vara oroande. Det är genom investeringar som många av framtidens problem skall lösas. Det är genom en utbyggd industrikapacitet som vi skall kunna lösa våra problem på utrikeshandelsbalansens område. Det är genom ett ökat bostadsbyggande som vi skall kunna undvika att i framtiden hamna i en situation med bostadsbrist. På båda dessa områden redovisar emellertid regeringen en negativ bild utan att föreslå åtgärder för dess avhjälpande. Vi kan inte utesluta att regeringen genom sitt eget agerande bidragit till denna negativa utveckling. Genom att frammana bilden av en ekonomi i kris, genom att ständigt upprepa att vår ekonomi förlorat i konkurrenskraft, har den borgerliga regeringen skapat pessimistiska stämningar inom näringslivet som bl. a. kommit till

uttryck genom denna försvagade investeringsvilja. Samma effekt får självfallet också den allt större oklarhet som regeringen skapat i frågan om det svenska näringslivets framtida energiförsörjning.

Redan i januari föreslog vi att en strukturfond skulle inrättas och att Investeringsbanken skulle ges en förstärkning av sitt aktiekapital. Härigenom skulle man kunna ge kapitalbildningen ett värdefullt stöd och lägga grunden för fortsatt ökande industriinvesteringar. Nu redovisar regeringen en radikalt försämrad bild på industriinvesteringarnas område utan att vidtaga några åtgärder för att möta detta. Vi upprepar därför vårt förslag från i januari att en särskild strukturfond inrättas och att Investeringsbanken ges förbättrade möjligheter att kunna bistå industrin i lösningen av deras finansieringsproblem.

Vi har tidigare redovisat behov av särskilda åtgärder på bostadsbyggandets område. Igångsättningen är f. n. drygt 50 000 bostadslägenheter per år medan samtidigt behoven på sikt kan beräknas uppgå till 70 000 lägenheter per år.

Förklaringarna till det svaga bostadsbyggandet är flera. Den nuvarande snabba byggnadskostnadsstegringen liksom hyreshöjningarna har stor betydelse. För denna utveckling förtgå utan att kraftfulla åtgärder omedelbart vidtas kommer läget på den svenska bostadsmarknaden snabbt att försämrast. Problem kommer att skapas som det tar år att lösa. Till detta kommer att den nuvarande goda sysselsättningen på byggarbetsmarknaden hotas. Oron för en sådan utveckling förstärks genom de effekter som är att vänta till följd av en höjd mervärdesskatt och den särskilda avgiften på 15 procent för s. k. oprioriterat byggande. Bilden förmörkas ytterligare av det hot om arbetslöshet som vilar över byggnadsarbetare sysselsatta vid kärnkrafts- och vattenkraftsbyggen. Läggs till detta dessutom att den borgerliga regeringen nu drar ned även byggnadsinvesteringar inom den offentliga sektorn förstärks farhågorna om försämrad sysselsättning och ökad arbetslöshet i byggsektorn under den kommande vintern.

Det är med dessa utvecklingstendenser för ögonen som vi gått emot förslaget om en 15-procentig investeringsavgift och krävt särskilda åtgärder för att öka bostadsbyggandet.

Regeringen har angivit att införandet av den särskilda investeringsavgiften är ett försök att bereda utrymme för mera angelägna byggnadsinvesteringar. Vi har därför med förvåning noterat hur regeringen efter det att man föreslagit införande av den särskilda avgiften genom regeringsbeslut släppt fram oprioriterat byggande av bl. a. motorhotell och kontor till en kostnad av 130 milj. kr. i bl. a. Stockholm och Göteborg. Detta har skett samtidigt som regeringen föreslagit nedskärningar av skol- och sjukhusbyggen.

Genomförandet av de olika åtgärder vi föreslagit bör leda till att utvecklingen på investeringsområdet blir bättre än vad som förutses i kompletteringspropositionen. Vi beräknar att de samlade bruttoinvesteringarna vid ett genomförande av våra förslag kan öka med 2 å 3 procent mellan

1976 och 1977.

Den av regeringen redovisade prognosen för exporten ligger enligt vår mening för lågt i förhållande till den förutsättning man gjort om den internationella konjunkturons uppgång. Anledningen till regeringens val av prognosalternativ finns att söka i den förutsättning man gjort om fortsatta kraftiga förluster av marknadsandelar under 1977. Eftersom vår grundläggande uppfattning är att marknadsandelsutvecklingen i stor utsträckning är ett resultat av konjunkturutvecklingen och av den sammansättning som konjunkturuppgången hittills haft delar vi inte regeringens uppfattning på denna punkt. Med en riktigare uppläggning av politiken som siktar till att kraftfullare ingripa mot prisstegringarna så finns utrymme för en mera positiv utveckling på exportområdet än vad regeringen förutsatt. Samtidigt vill vi i fråga om importen notera att regeringen nu denna gång närmat sig den uppfattning som vi redovisade i vår motion om den ekonomiska politiken från i januari i år. Neddragningen av importprognosen är emellertid i hög grad beroende på den förutsättning om en kraftigare omsvängning i lagerinvesteringarna som redovisats i den reviderade finansplanen. Enligt vår mening skulle dock den förutsättning som gjorts om lagerinvesteringarna motivera en ännu lägre importprognos än den som regeringen redovisat. Vårt antagande om en högre privat konsumtion och en större investeringsökning har därför inte medfört någon justering av den importökning som angivits i den reviderade finansplanen.

Ett förverkligande av vårt alternativ för den ekonomiska politiken kommer att leda till en bättre produktionsutveckling, en fortsatt väl hävdad sysselsättning, en lägre prisökningstakt och en bättre bytesbalans än vad som följer av regeringens politik. Vi beräknar att BNP i så fall kan öka med inemot 2 procent och prisstegringen begränsas till under 10 procent att jämföra med de 11 å 12 som blir en konsekvens av regeringens politik.

Statsbudgeten 1976/77

Våren 1976 fastställde riksdagen statsbudget för budgetåret 1976/77. Den upptog statsinkomster på 99,2 miljarder kr. och statsutgifter på 111,1 miljarder kr. Budgetunderskottet uppgick till 11,9 miljarder kr.

I budgetpropositionen i januari i år redovisade regeringen en beräkning av utfallet under innevarande budgetår. Där tog man upp inkomster på 101,9 miljarder kr. och utgifter på 116,3 miljarder kr. vilket ledde till ett underskott på 14,4 miljarder kr.

I det nu framlagda reviderade budgetförslaget beräknas statsinkomsterna till 103,4 miljarder kr. och statsutgifterna till 117,1 miljarder kr. vilket innebär ett underskott på 13,7 miljarder kr.

Huvudsakliga förklaringen till försämringen av utfallet mellan maj 1976 och januari 1977 utgörs av den skatteomläggning som den borgerliga regeringen förslog riksdagen under hösten 1976. Enligt riksrevisionsverkets

budgetprognos nr 4 från början av december 1976 sänktes de beräknade statsinkomsterna för 1977 med 1 600 milj. kr. på grund av regeringsförslaget. Försämringen uppkom dels på grund av att arbetsgivaravgifterna endast höjdes med 1,5 procent, dels genom att en väsentlig utökning av skattesänkningarna i de högre inkomstskikten företogs i förhållande till den socialdemokratiska regeringens tidigare förslag, vilket legat till grund för beräkningen. De sänkningar av egenavgifterna för företagare som genomfördes liksom övriga lättnader i den indirekta beskattningen för makar i företag försvagade budgeten ytterligare. Om den socialdemokratiska regeringens skattepolitik fullföljts skulle sålunda ett väsentligt bättre budgetutfall ha kunnat redovisats för innevarande år.

Socialdemokraternas budgetalternativ för budgetåret 1977/78

I vår partimotion i januari om den ekonomiska politiken presenterade vi ett budgetalternativ som innebar att underskottet i regeringens budgetförslag kunde reduceras med i runt 5 miljarder kr. Innebörden i detta alternativ var att besparingar på drygt 1,1 miljarder föreslogs samtidigt som vi ökade utgifterna på statsbudgeten med ca 470 milj. kr. Härtill föreslogs en rad inkomstförstärkningar på sammanlagt 4,3 miljarder kr.

Detta alternativ var ett uttryck för den omsorg vi kände för den samhällsekonomiska utvecklingen och en markering av behovet av en ansvarsfull ekonomisk politik för att begränsa prisstegringarna och underskottet i bytesbalansen. Denna politik rönt emellertid inte någon som helst förståelse från de borgerliga partiernas sida vid riksdagsbehandlingen. Tvärtom förnekades konsekvent behovet av en åtstramning. Inte på någon punkt ansåg sig de borgerliga partierna i riksdagen ha anledning att tillgodose de krav som framförts i vår motion. Möjligheterna att skapa samförstånd kring en ansvarsfull politik kom därigenom att helt elimineras.

I april kom därefter regeringen helt överraskande med ett åtstramningspaket vilket sålunda innehar ett erkännande av riktigheten i de principer som präglat vårt alternativ från i januari. Kännetecknande för regeringens program var emellertid att åtstramningen skedde i sådana former att den i huvudsak kom att drabba familjer med låga och medelstora inkomster och i synnerhet barnfamiljer. Förklaringen till detta var att de två huvudpunkterna i åtstramningspaketet utgjordes av en nedskrivning av kronans värde och en höjning av momsen. Bl. a. dessa åtgärder har lett till att regeringen nu fått i det närmaste fördubbla sin prognos för prisutvecklingen under 1977. Mot en antagen ökning av priserna under 1977 i januari med ca 6 procent står nu ett antagande från regeringens sida om ca 10 procent.

Samtidigt fullföljer regeringen sin politik på skatteområdet som innebär väsentliga försvagningar utav statsinkomsterna och skattesänkningar som i huvudsak kommer de högsta inkomsttagarna till godo.

De sammanlagda effekterna av kronans nedskrivning, momshöjningen

och en kommande indexreglering innebär sammanfattningsvis en mycket betydande omfördelning från låginkomsttagare och barnfamiljer till högre inkomsttagare. Utifrån sociala rättviseskäl är det självfallet omöjligt för oss att acceptera en sådan politik. Det är därför naturligt för socialdemokratin att avvisa höjningen av moms och planerna på att införa ett indexreglerat skattesystem.

Det är mot denna bakgrund – behovet av en ytterligare statsfinansiell åtstramning, avvisandet av momshöjningen samt planerna på en indexreglering av skatteskalen – som vi framlägger ett reviderat alternativ till statsbudget för 1977/78. Innebörden i detta alternativ är att vi anser att underskottet i statsbudgeten bör reduceras med inemot 2 miljarder kr. i förhållande till det underskott som presenteras i det reviderade förslaget till statsbudget.

Det reviderade alternativ som vi nu presenterar grundas i det förslag till statsbudget för 1977/78 som vi förelade riksdagen i januari i år. I det följande redovisas de ändringar i detta alternativ som vi nu föreslår.

I vårt tidigare alternativ ingick ett förslag om höjning av socialförsäkringsavgiften till folkpensioneringen till 2 procent från 77-04-01 t. o. m. 77-12-31 och med 1,5 procent för tiden därefter. En utgångspunkt för detta förslag var att denna avgiftshöjning skulle beaktas av löntagarorganisationerna i samband med uppgörelsen om löner för 1977. Med hänsyn till den utveckling som skett på arbetsmarknaden sedan vårt alternativ lades fram kan det numera inte bedömas vara möjligt att löntagarorganisationerna skall kunna beakta en höjning av socialförsäkringsavgifterna under 1977. Vårt reviderade förslag innebär därför att dessa avgifter bör höjas med 1,5 procent fr. o. m. 78-01-01. Detta beräknas innebära en inkomstförstärkning i förhållande till regeringens förslag med 1 350 milj. kr.

Vägrafikskatten höjdes med 75 procent för personbilar och motorcyklar den 1 april 1977 i enlighet med regeringens förslag. Vårt alternativ från januari innebar en höjning med 40 procent av vägrafikskatten för samtliga fordonsslag, dvs. även för lastbilar, bussar, trafiktraktorer och släpvagnar. Med hänsyn till att skattehöjningen redan är genomförd för motorcyklar och personbilar förestår vi därvidlag ingen ändring men kvarstår vid kravet att skatten bör höjas med 40 procent för övriga fordonsslag. Detta bör ske fr. o. m. den 1 juli 1977. Merinkomsterna i förhållande till regeringens budgetalternativ blir 300 milj. kr.

Statsinkomsterna minskar däremot i vårt alternativ i förhållande till regeringens med 3 600 milj. kr. på grund av att vi inte är beredda att acceptera höjningen av mervärdeskatten från 15 till 17,1 procent den 1 juni 1977.

När det gäller utgiftsminskningarna innebär vårt budgetalternativ i fråga om militärt och ekonomiskt försvar en sänkt kostnadsnivå med 362 milj. kr. i förhållande till regeringens förslag.

I och med att vi motsätter oss höjningen av mervärdeskatten reduceras också prisstegringen. Detta innebär betydande reduktion av anslagsbehovet

för folkpensionen, studiemedel m. m. Härtill påverkas även belastningen på bostadslånefonden och på en rad olika omkostnadsanslag i den statliga verksamheten. De sammanlagda effekterna av detta ligger under budgetåret 1977/78 på åtminstone 300 milj. kr.

En väsentlig förstärkning i förhållande till regeringens förslag uppnås också genom att vi motsätter oss planerna på en indexreglering av skatten. Helårskostnaden för en indexreglering vid en prisstegring av 10 procent uppgår som tidigare nämnts till 4,2 miljarder kr. Halvårseffekten härav uppgår till drygt 2 miljarder kr.

Härtill kommer ytterligare ett antal punkter där vi på grund av utvecklingen haft anledning att justera vårt alternativ sedan januari.

I fråga om regeringens förslag till besparingar återkommer vi i det följande. Vi vill emellertid redan här förutskicka vår avvikande mening på två punkter. I förhållande till det borgerliga alternativet bör en merbelastning på statsbudgeten beräknas med 10 milj. kr. som konsekvens av vårt krav på oförändrad skolbyggnadsram samt 10 milj. kr. för en oförändrad ram för beslut om lån för kommunala markförvärv.

Besparingsåtgärder rörande statsbudgeten m. m.

I vår motion 1976/77:1294 i januari i år rörande bl. a. regeringens förslag till statsbudget för 1977/78 hävdade vi att den ekonomiska politiken under den kommande tiden borde kännetecknas av en i jämförelse med regeringsförslaget betydligt större restriktivitet. Vi framhöll att regeringens utgiftspolitik präglades av en otillräcklig kontroll över utgiftsutvecklingen. Budgetgranskningen av utgifterna borde ha varit väsentligt stramare, varvid budgetunderskottet hade kunnat begränsas i motsvarande mån.

Så sent som vid finansdebatten i riksdagen den 9 mars i år försvarade regeringens företrädare den syn på statens utgiftspolitik som kom till uttryck i budgetförslaget från januari.

Knappt två månader senare presenterar regeringen sitt reviderade budgetförslag för budgetåret 1977/78. Budgetministern konstaterar nu att läget för dagen är sådant att en åtstramning krävs. I syfte att förstärka statsbudgeten föreslår regeringen besparingar som bl. a. innebär att en rad förslag om statsutgifter 1977/78 som regeringen förelagt riksdagen, i vissa fall t. o. m. så sent som i mars, nu omprövas.

Regeringen utvecklar i det reviderade budgetförslaget inte närmare några motiv för att ställa nya krav på utformningen av budgetpolitiken. Än mindre redovisar regeringen någon påtagligt förändrad bedömning av den svenska ekonomins utveckling.

Utan denna kunskap om grunderna för regeringens omsvängning kan vi endast konstatera att regeringen nu överger sitt försvar av det egna budgetförslaget som det utformats i 1977 års budgetproposition.

Regeringens förslag till besparingsåtgärder har delats in i tre grupper: för-

slag till riksdagen om besparingar, senareläggningar av byggnadsinvesteringar m. m. samt övriga besparingsåtgärder som beslutas av regeringen. Regeringen redovisar även sin syn på behovet av utredningar om framtida besparingsmöjligheter liksom sin avsikt att se över vissa taxor och avgifter.

En genomgång av regeringsförslaget ger vid handen att ett genomförande av de åtgärder som regeringen presenterar som ett besparingspaket på ca 700 milj. kr. skulle ge egentliga och varaktiga besparingar 1977/78 jämfört med tidigare förslag på endast ca 200 milj. kr. Den huvudsakliga effekten uppnås i stället genom att flytta utbetalningar och projekt till kommande budgetår. På så sätt övervältras utgifter på sammanlagt ca 450 milj. kr. från budgetåret 1977/78 till 1978/79 och åren därefter.

Vi vill framhålla det anmärkningsvärda i att man på ett så här sent stadium – då riksdagen i många fall redan behandlat regeringens tidigare förslag – lägger fram förslag till nedskärningar vilka nu av tidsskäl måste få en mycket snabb och summarisk utskottsbehandling. Särskilt anmärkningsvärt blir det i fall där riksdagen uppmanat regeringen att utvidga sitt ursprungliga förslag t. ex. i fråga om skolbyggnadsramen, eller då man nu föreslår sådana besparingar som tidigare i år föreslagits från socialdemokratiskt håll men då av riksdagens borgerliga majoritet bestämt tillbakavisats.

Vi övergår nu till att redovisa vår syn på vissa av de framlagda förslagen.

Senareläggning av byggnadsinvesteringar

1. Investeringsram för skolbyggnader

I sin anslagsframställning för budgetåret 1977/78 föreslog skolöverstyrelsen (SÖ) en investeringsram för skolbyggnader m. m., inklusive elevhem, om 750 milj. kr.

I budgetpropositionen föreslog regeringen att investeringsramen för budgetåret 1977/78 skulle bestämmas till 660 milj. kr. och att anslaget Bidrag till byggnadsarbeten inom skolväsendet m. m. skulle uppföras med 232 milj. kr.

Utbildningsutskottet framhöll i sitt betänkande (UbU 1976/77:18) att kostnadsökningen när det gäller skolbyggen under kalenderåret 1975 var 12,3 procent samt att den av regeringen föreslagna investeringsramen bar ett ekonomiskt värde i fråga om byggkraft som motsvarar ungefär en tredjedel av värdet för två år sedan.

Vidare framhöll utskottet att lokalbehovet för högstadiet och gymnasieskolan ökar väsentligt under de närmaste åren.

Med anledning av dessa synpunkter gjorde utskottet enhälligt följande uttalande:

Det är angeläget att investeringsramarna ökas i takt med kostnadsutvecklingen så att de blir värdebeständiga, vilket utgör en förutsättning för att en flerårsplanering skall kunna genomföras. Mot bakgrund av vad som redovisats i det föregående anser utskottet att den reguljära investerings-

ramen, dvs. den som inte ges av arbetsmarknadspolitiska skäl, måste anpassas till det av SÖ redovisade behovet. Riksdagen bör därför bemyndiga regeringen att inför budgetåret 1977/78 öka investeringsramen i enlighet härmed.

Riksdagen beslöt den 23 mars i år enhälligt i enlighet med utskottets förslag. Riksdagen har sålunda beslutat dels att anvisa ett förslagsanslag av 232 milj. kr. till byggnadsarbeten inom skolväsendet, dels att beträffande investeringsramen för byggnadsarbeten inom skolväsendet m. m. för budgetåret 1977/78 bemyndiga regeringen att fatta beslut i enlighet med vad utskottet förordat.

Mot bakgrund av riksdagens enhälliga beslut och uttalande är det anmärkningsvärt att regeringen nu föreslår en sänkning av investeringsramen från 660 till 600 milj. kr. och en sänkning av anslaget med 10 milj. kr. En minskning av investeringsramen kommer att få mycket allvarliga konsekvenser. Socialdemokraterna i utbildningsutskottet kommer därför att i en särskild motion yrka avslag på regeringens förslag i denna del.

2. Byggnadsarbeten vid jordbrukets högskolor m. m.

I motion 1323 till årets riksdag föreslog socialdemokraterna i jordbruksutskottet att anslaget till byggnadsarbeten vid jordbrukets högskolor m. m. för budgetåret 1977/78 skulle reduceras med 10 milj. kr. i förhållande till regeringens förslag i budgetpropositionen. Den borgerliga majoriteten i jordbruksutskottet avstyrkte dock det socialdemokratiska yrkandet. När anslagen inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde debatterades i kammaren den 25 mars i år framhöll jordbruksutskottets ordförande att det socialdemokratiska förslaget innebar en besparing "som är rent fiktiv" och "det är därför ganska förvånande att den på allvar åberopas som en utgiftsminskning med 10 milj. kr.". Med 152 röster mot 118 avvisade kammaren det socialdemokratiska förslaget.

Chefen för jordbruksdepartementet har nu funnit det möjligt att minska anslaget till byggnadsarbeten vid jordbrukets högskolor med exakt det i den avvisade socialdemokratiska motionen angivna beloppet. Förslaget medför enligt det reviderade budgetförslaget "en besparing under budgetåret 1977/78 om sammanlagt 10 milj. kr.".

Detta innebär således att regeringen nu lägger fram förslag om en minskning av anslaget med 10 milj. kr. helt i enlighet med det av socialdemokraterna tidigare framförda yrkandet vilket således en majoritet i riksdagen avvisat den 25 mars.

Av naturliga skäl hälsar vi den borgerliga regeringens förslag med tillfredsställelse.

Besparingsåtgärder som beslutas av regeringen

Senareläggningar

1. Multilateralt bistånd

Av propositionen framgår att regeringen har för avsikt att i största möjliga utsträckning förskjuta utbetalningar från oinrättade reserveringsmedel för det internationella utvecklingssamarbetet till slutet av budgetåret 1977/78. Det är alltså fråga om en förskjutning av utbetalningar som inte påverkar anslagsbelastningen under budgetåret. Det är förvånande att regeringen fört upp en sådan senareläggning inom ett och samma budgetår som en besparingsåtgärd. Några motiv för detta har heller inte anförts.

2. Militära försvaret

Chefen för försvarsdepartementet har funnit att medelsförbrukningen för det militära försvaret kan minskas med 146 milj. kr. i förhållande till vad som föreslagits i prop. 1976/77:74. För civilförsvaret beräknas en motsvarande begränsning med 4 milj. kr.

Enligt de regler som föreslagits i prop. 1976/77:74 om överföring av medel mellan budgetår skall ett underutnyttjande motsvarande 2 % av utgiftsramen få tillgodoräknas kommande budgetår. Regeringens "besparing" är således i denna del ett överförande av medel från budgetåret 1977/78 till budgetåret 1978/79. Vi motsätter oss inte en sådan överföring men vill understryka att det inte är någon bestående besparing. I motion 1976/77:1504 har socialdemokraterna däremot lagt fram förslag om egentliga besparingar som skulle sänka militärutgifterna med lägst ca 350 milj. kr.

Egentliga besparingar

1. Projektverksamhet vid statens pris- och kartellnämnd

I propositionen anges att handelsministern har funnit att anslaget till statens pris- och kartellnämnd (SPK) kan minskas med 500 000 kr. bl. a. genom minskad projektverksamhet. Av detta belopp gäller 424 000 kr. ett projekt som beställts av utredningen om läromedelsmarknaden.

Det aktuella projektet avser en kartläggning och analys av den svenska läromedelsmarknaden. Enligt departementsprotokoll 1977-03-07 har från utbildningsdepartementets kommittéanslag beviljats sammanlagt 633 000 kr. för projektet. Härav faller 424 000 kr. på budgetåret 1977/78. Projektet har redan påbörjats, och personal har anställts.

Såvitt vi kan finna kan inte den nämnda verksamheten påverkas genom ändring av anslaget till SPK. Det är uppenbart att någon kontakt inte har

äkt rum mellan handels- och utbildningsdepartementen i detta ärende. Då det sålunda synes ha begåtts ett misstag i handläggningen utgår vi från att finansutskottet gör erforderliga korrigeringar.

2. Lån till kommunala markförvärv

I 1977 års budgetproposition föreslog regeringen att lånefonden för kommunala markförvärv borde ges en utlåningskapacitet på 220 milj. kr. 1977/78.

Som en del i besparingspaketet anges att chefen för bostadsdepartementet nu avser föreslå regeringen att den ram som ställs till bostadsstyrelsens förfogande för beslut under nästa budgetår om lån till markförvärv begränsas med 10 milj. kr. till 210 milj. kr.

Vi socialdemokrater har i regeringsställning tryggt en stegvis förstärkning av statens stöd till kommunernas markplanering. Vi tillmäter alltfört frågan om kommunernas finansiella möjligheter att medverka till en rättvis och planmässig användning av mark för tätbebyggelse avgörande betydelse. Därför kan vi inte acceptera att kommunernas markplanering försvåras genom en neddragning av de statliga stödsatserna. Socialdemokraterna i civilutskottet framlägger särskild motion i denna fråga.

3. Begränsat utnyttjande av anvisade medel under maximerade anslagsposter

Som ett led i de redovisade besparingsaktiviteterna meddelar regeringen sin avsikt att i regleringsbrevet för budgetåret 1977/78 begränsa utnyttjandet av anvisade medel under maximerade anslagsposter med i normalfallet 1 procent.

Regeringen redovisar inga beräkningar över den sammanlagda besparings-effekten härav.

Vi ställer oss principiellt tveksamma till ett förslag av denna innebörd. Besparingar av administrationsanslagen är väsentliga men bör ske efter en saklig prövning i varje enskilt fall, där motiv och konsekvenser redovisas. Med mindre att detta sker torde det vara ogörligt för riksdagen att bilda sig en uppfattning om åtgärden. För en lång rad av de myndigheter som berörs av åtgärden har riksdagen redan tagit ställning till medelsbehovet för 1977/78.

Erfarenheterna visar att myndigheter i sin planering ofta har vissa säkerhetsmarginaler vilket innebär att maximerade anslagsposter inte kan utnyttjas till absolut 100 procent. I vissa fall har det förelegat särskilda omständigheter som motiverat att regeringen medgett anslagsöverskridanden. Enligt uttalande i propositionen kommer denna möjlighet att finnas även i fortsättningen.

Allt detta gör att det är svårt att bedöma innebörden i och konsekvenserna

av regeringens idé. Det kan inte uteslutas att den av regeringen föreslagna metoden i många fall inte leder till några som helst spareffekter i fråga om anslagsförbrukning i förhållande till vad som är normalt. I andra fall kan det kanske drabba viktiga verksamheter på ett sätt som riksdagen i dag inte har någon kännedom om.

Eftersom regeringen förklarar sig beredd att godta anslagsöverskridanden i de fall sådana är motiverade vill vi inte motsätta oss åtgärden. Men med hänsyn till de berättigade frågor som kan ställas till en generell begränsning som inte grundas på en saklig prövning vill vi att riksrevisionsverket (RRV) får i uppdrag att noga följa erfarenheterna av dessa åtgärder och redovisa bl. a. vilka besparingseffekter i förhållande till vad som normalt uppstår i förhållande till anslagsbeloppet som denna åtgärd ger upphov till samt vilka konsekvenser åtgärderna leder till i fråga om myndigheternas verksamhet och planeringen av denna.

Resultaten av RRV:s uppföljning bör redovisas för riksdagen senast i samband med budgetpropositionen 1979.

4. Särskild administrationsavgift vid statlig bostadslångivning

Regeringen föreslår att riksdagen skall bemyndiga regeringen att ta ut och bestämma storleken av en särskild administrationsavgift vid statlig bostadslångivning. Storleksordningen på den föreslagna avgiften uppges till ca 150 kr. per låneärende.

Enligt vår mening finns det skäl att ställa sig tveksam till att på detta sätt ytterligare belasta de låntagare som får bostadslån. Mot detta står emellertid behovet av att på olika sätt öka samhällets inkomster. Mot den bakgrunden är vi i och för sig beredda att acceptera de ökade avgifterna på bostadslångivningen under den förutsättningen att motsvarande arrangemang görs även på andra former av statlig utlåning vilken ju också innehåller olika moment av stöd och subventioner.

Detta gäller bl. a. lån och bidrag i regionalpolitiken, industrikreditgarantilån, lån från statens utvecklingsfond och styrelsen för teknisk utveckling, industrikreditgarantilån samt lån, bidrag och kreditgarantier till jordbruket.

Det är enligt vår uppfattning väsentligt att samtliga dessa låneformer vad gäller principen om en särskild administrationsavgift behandlas på ett likartat sätt. En särskild socialdemokratisk motion med detta syfte kommer att väckas.

*Besparingsåtgärder som beslutas av riksdagen**Egentliga besparingar*

1. Ersättningsregler vid läkemedelsinköp

Betecknande nog ligger regeringens kostnadsmässigt största verkliga besparing på det sociala området, nämligen höjningen av läkemedelskostnaderna. Förslaget innebär en fortsättning av den politik den borgerliga regeringen inlett genom höjda patientavgifter inom sjukvården. Det behövs med hänsyn till regeringens förslag och uttalanden i övrigt en ökad uppmärksamhet på frågan om sjukvårdens finansiering så att utvecklingen inte leder bort från de grundläggande principerna om en i stort sett fri sjukhusvård och om en låg enhetlig avgift för läkarvård. Mot bakgrund av regeringens nu framlagda förslag kommer de socialdemokratiska ledamöterna i socialförsäkringsutskottet att i en särskild motion begära att socialpolitiska samordningsutredningen skall få i uppdrag att snabbt lägga fram ett förslag om s. k. högkostnadsskydd för läkemedel.

2. Transportstöd för Norrland m. m.

Transportstödet till det norrländska näringslivet enligt kungörelsen (1973:895) om statligt regionalpolitiskt transportstöd omfattar fraktbidrag för transporter med järnväg och lastbil i yrkesmässig trafik från och till ort inom stödområdet – utom Gotland och Öland – på sträckor över 250 kilometer. Av regional- och näringspolitiska skäl har stödet inriktats på transporter av helfabrikat och mera bearbetade halvfabrikat inom och ut från stödområdet. Malmer, metaller, ringa bearbetade halvfabrikat inom järn- och stålsektorn, trävaror och pappersmassa samt oljor och bensin undantas. Föredraganden uppger i propositionen att han vid sin genomgång funnit att fraktbidraget för vissa pappersprodukter såsom tidnings- och journalpapper, korrigeringspapper, förvälld papp (fluting), kraftpapper och kraftpapp kan slopas fr. o. m. den 1 januari 1978. Vi har intet att erinra mot denna bedömning. Vi finner samtidigt motiv att utvidga de besparingar som kan göras i fråga om transportstödet. Vi vill erinra om att riksdagen 1975 beslutade om att kisel skulle omfattas av uttransportstödet trots att kisel framställs i en process som i stort liknar den som gäller vid framställning av vissa metaller vilka som ovan angivits inte omfattas av stödet. Enligt vår uppfattning bör därför regeringens förslag om inskränkningar av transportstödet för vissa pappersprodukter också kompletteras med kisel. Socialdemokraterna i trafikutskottet kommer att lägga fram en särskild motion här om.

Översyn av taxor och avgifter

1. Ökad uppdragsfinansiering av statistiska centralbyråns verksamhet

Regeringen meddelar att statistiska centralbyrån skall få i uppdrag att lägga fram förslag till överföring av de s. k. partisympatiundersökningarna från anslags- till uppdragsfinansiering. Chefen för ekonomidepartementet sägs vidare avse att låta undersöka möjligheterna att uppdragsfinansiera också andra områden av den nuvarande statistikproduktionen.

Den nuvarande ordningen med statsbudgetfinansiering av partisympatiundersökningarna har tillkommit för att tillhandahålla alla de som medverkar i det svenska politiska livet likvärdig information om partisympatiernas utveckling under tiden mellan allmänna val grundad på statistiskt kvalificerade metoder. En övergång till uppdragsfinansiering utgör ett hot mot möjligheterna att upprätthålla denna princip. Risken ökar att denna form av information förbehålls betalningsstarka politiska eller andra intressegrupperingar. Därmed äventyras vitala värden i den politiska demokratin.

Vi föreslår därför att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att statistiska centralbyråns partisympatiundersökningar alltför bör finansieras med statsbudgetmedel.

Övrigt

1. Disposition av outnyttjad del av ramen för energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m. 1977/78

Vid behandlingen av prop. 1976/77:107 om hushållning med energi i byggnader m. m. uttalade civilutskottets borgerliga majoritet meningen att riksdagen borde medge att outnyttjade belopp på ramen för energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m. för innevarande år borde få användas för beslut nästa budgetår enligt regeringens närmare bestämmande (CU 1976/77:32).

Med anledning härav uttalade socialdemokraterna i utskottet i en reservation att med hänsyn till den skärpta uppmärksamhet som de ekonomiska övervägandena nu tilldrar sig bör något sådant medgivande inte lämnas.

Socialdemokraterna i civilutskottet föreslår därför i en särskild motion att riksdagen beslutar medge att för budgetåret 1977/78 bidrag och lån för energibesparande åtgärder i bostadsbeståndet m. m. beviljas intill ett belopp av 429 milj. kr.

Hemställan

Därest riksdagen skulle godkänna de riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetregleringen som angivits i motionen bör det ankomma på vederbörande utskott att utifrån de specificerade förslag som presenterats av oss – i förevarande motion samt i motion 1294 och därtill knutna motioner – utarbeta behövliga ändringar för den ekonomiska politiken och budgetregleringen.

Med stöd av det anförda hemställs

1. att riksdagen godkänner de allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken som förordats i det föregående,
2. att riksdagen godkänner de allmänna riktlinjer för budgetregleringen som förordats i det föregående,
3. att riksdagen hos regeringen anhåller att riksrevisionsverket får i uppdrag att noga följa erfarenheterna av en begränsning i fråga om utnyttjandet av anvisade medel under maximerade anslagsposter samt att regeringen senast i 1979 års budgetproposition redovisar dessa erfarenheter,
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts rörande finansiering av statistiska centralbyråns partisympatiundersökningar.

Stockholm den 20 maj 1977

OLOF PALME (s)

ERIK ADAMSSON (s)

INGEMUND BENGTTSSON (s)
i Varberg

INGVAR CARLSSON (s)
i Tyresö

BENGT GUSTAVSSON (s)
i Eskilstuna

LILLY HANSSON (s)

LENA HJELM-WALLÉN (s)

ANNA-GRETA SKANTZ (s)

THAGE PETERSON (s)
i Nacka

VALTER KRISTENSON (s)

GÖRAN KARLSSON (s)
i Huskvarna

HANS GUSTAFSSON (s)
i Ronneby

ESSEN LINDAHL (s)
i Lidingö

LISA MATTSO (s)

ANNA LISA LEWÉN-ELIASSON (s)

PAUL JANSSON (s)

INGVAR SVANBERG (s)

